

สิทธิในการจดทะเบียนสมรสและสิทธิในการดูแลชีวิตคู่*

RIGHT TO MARRIAGE REGISTRATION AND RIGHT TO PARTNER CARE

พระครูโอภาสทนทกิตต์ (ศักดิ์ โอภาโส),
พระครูวิโรจน์กาญจนเขต (นันทกฤต ทีปงโร)
Phrakhru Opatnontakitti (Sakda Opaso),
Phrakru Wirojkanchanakheth (Nanthakrit Teepangkaro)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: sakda2543210@gmail.com

บทคัดย่อ

การใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน หรือตัดสินใจแต่งงานกัน ถือเป็นจุดเริ่มต้นการมีชีวิตครอบครัว ซึ่งการที่คนสองคนต้องมาใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน ต้องเรียนรู้อะไรหลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องนิสัยใจคอ เรื่องการเงิน เรื่องทรัพย์สิน หรือเรื่องอื่น ๆ รอบตัวอีกมากมาย ดังนั้น สิ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้คนสองคนที่มาจากต่างครอบครัว ต่างการเลี้ยงดูสามารถมีชีวิตคู่ที่มีความสุข หวานชื่นได้อย่างยืนยาวได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งสองฝ่ายที่จะเรียนรู้และปรับตัวเข้าหากัน พุดคุยปรับความเข้าใจในยามที่มีปัญหา เพื่อสร้างสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและคำนึงถึงกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิในการใช้ชีวิตคู่ สามภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน ชายหญิงที่สมรสกันโดยชอบด้วยกฎหมาย จึงเกิดหน้าที่ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะบุคคลที่เป็นสามี

คำสำคัญ: สิทธิ; การจดทะเบียนสมรส; การดูแลชีวิตคู่

Abstract

Living together or deciding to get married is considered the beginning of family life. When two people have to live together as a couple, they have to learn many things, whether it's about personality, finances, property, or many other things around them. Therefore, the most important thing that will help two people from different families and upbringings to have a happy, sweet and long-lasting married life is cooperation from both parties to learn

* Received February 23, 2025; Revised March 25, 2025; Accepted April 3, 2025

and adjust to each other, talk and understand each other when there are problems, in order to create a strong family institution and take into account the law that protects the right to live together as a couple. Husbands and wives must help support each other according to their abilities and status. Men and women who are legally married therefore have the duty to help support each other because the person who is the husband

Keywords: Rights; Marriage Registration; Maintenance of Marital Life

บทนำ

การแต่งงาน หรือการสมรส เป็นการสร้างความสัมพันธ์ตามกฎหมายและสังคมระหว่างคู่สมรส โดยเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวอย่างเป็นทางการที่มีทั้งความรับผิดชอบและความผูกพันระหว่างคู่สมรสและครอบครัวของทั้งสองฝ่ายและมีความหมายในด้านกฎหมาย เช่น สิทธิในการจดทะเบียนสมรส และสิทธิในการดูแลชีวิตคู่

คู่รักหลายคู่ที่แต่งงานแล้ว หรือยังไม่แต่งงาน ลังเลว่าจะต้องจดทะเบียนสมรสหรือไม่ ก่อนอื่นมาทำความรู้จักกับเจ้าทะเบียนสมรสกันก่อนว่า คืออะไร ? ทะเบียนสมรส คือ เอกสารทางกฎหมายที่ยืนยันความสัมพันธ์ของคู่แต่งงาน ที่ใช้เป็นหลักฐานในการยืนยันสิทธิต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นระหว่างสามี-ภรรยา เช่น การรับรองบุตร การแบ่งสินสมรส รวมไปถึงการฟ้องหย่า ให้สามารถได้สิทธิอย่างถูกกฎหมายและเป็นไปตามที่ควรได้รับสิทธิที่ทั้งสองฝ่ายจะได้จากการจดทะเบียนสมรส กฎหมายรับรองการสมรสในประเทศไทยซึ่งหลักการสากลของโลกมีการคุ้มครองสิทธิการจดทะเบียนและการดูแลชีวิตคู่เป็นอย่างดีในต่างประเทศมีการดูแลบุตรที่เกิดจากคู่รักสามีภรรยาเป็นอย่างดีด้วยการมีสิทธิทั้งสองฝ่ายจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การใช้ชีวิตคู่ได้อย่างมีความสุขทั้งประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาถือหลักของเหตุผลในการดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรมจริยธรรมที่ถูกต้องมาโดยเสมอการได้รับสิทธิหรือการจดทะเบียนสมรสหรือรับรองการสมรสจึงมีส่วนสำคัญถึงแม้ไม่ได้รับการสมรสหรือการจดทะเบียนแต่มีการคุ้มครองสิทธิของสามีภรรยาให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขไม่เกิดโทษเพราะสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งอันดับแรก คือ สถาบันครอบครัวหากสถาบันครอบครัวมีความสุขนั้นก็ส่งผลต่อสถาบันอื่น ๆ ตามมาด้วย เพราะฉะนั้น การดูแลสิทธิรวมถึงเสรีภาพการให้คำสามีภรรยาการให้เกียรติซึ่งกันและกันจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะดำเนินชีวิตคู่ได้อย่างมีความสุขดังนั้นผู้เขียนจึงได้เห็นความสำคัญของสิทธิในการจดทะเบียนสมรสและสิทธิการดูแลชีวิตคู่นำเสนอเป็นบทความวิชาการทั้งประณมศึกษานำเสนอในข้อกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การได้องค์ความรู้ใหม่และพัฒนาองค์ความรู้เดิมทำให้เกิด

แนวทางของการพัฒนาการจดทะเบียนสมรสและสิทธิการใช้ชีวิตคู่เป็นบทความวิชาการต่อไป

ความหมายของการสมรสและสิทธิในการดูแลชีวิตคู่

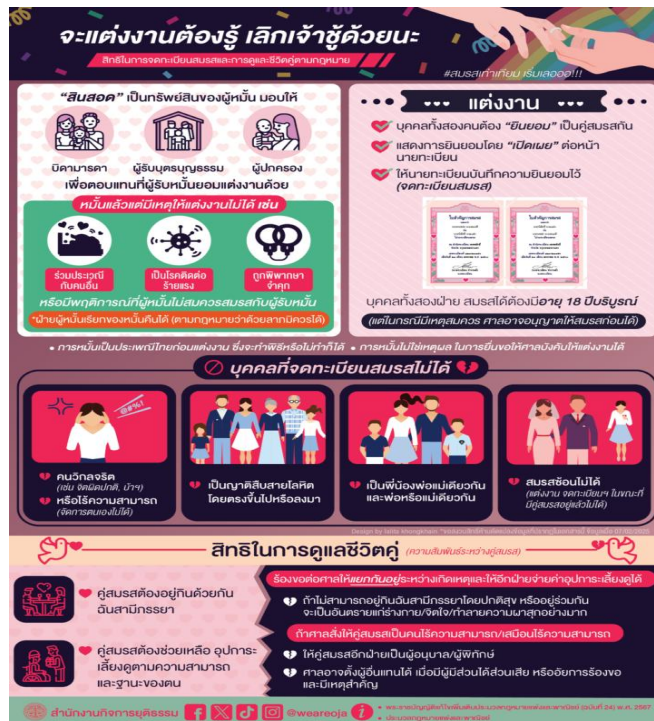
นियามการสมรส การสมรส หมายถึง การที่ชายและหญิงสมัครใจเข้ามาอยู่กินฉันสามีภริยากันชั่วชีวิตโดยจะไม่เกี่ยวข้องทางชู้สาวกับบุคคลอื่นได้อีก

- การสมรส (Marriage) คือ การอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย
- การสมรสในประเทศไทย นั้นได้กำหนดหลักเกณฑ์และสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสไว้ตามหลักกฎหมายครอบครัวซึ่งบัญญัติไว้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 โดยมีเนื้อหา ดังนี้ (ปิยะนุช โปตะวณิช, 2528).

1. เงื่อนไขแห่งการสมรส

- ชายและหญิงต้องมีอายุอย่างต่ำ 17 ปี บริบูรณ์ทั้งสองคน (มาตรา 1448)
- ชายหรือหญิงต้องไม่เป็นคนวิกลจริต (มาตรา 1449)
- ชายและหญิงต้องไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงต่อกันหรือเป็นพี่น้องกัน (มาตรา 1450)
- ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะสมรสกันไม่ได้ (มาตรา 1451)
- ชายหรือหญิงจะสมรสซ้อนกันไม่ได้ (มาตรา 1452)
- ชายและหญิงทั้งสองคนต้องยินยอมเป็นสามีภริยากัน (มาตรา 1458)
- หญิงหม้ายจะสมรสใหม่ได้ต่อเมื่อเวลาไม่น้อยกว่า 310 วัน นับแต่ขาดจากการสมรสเดิมได้ผ่านพ้นไปแล้ว (มาตรา 1453)
- ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองให้การสมรส (มาตรา 1456)

2. สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายครอบครัวและมรดก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 นอกจากจะกำหนดสิทธิหน้าที่ของสามีภริยาว่าต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาแล้ว ตามมาตรา 1461 วรรคสอง ยังบัญญัติว่า สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน ดังนั้น ชายหญิงที่สมรสกันโดยชอบด้วยกฎหมาย จึงเกิดหน้าที่ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะบุคคลที่เป็นสามี

ภาพที่ 1 สิทธิในการจดทะเบียนสมรส
ที่มา : สำนักงานกิจการยุติธรรม (2568)

อาจกล่าวได้ว่า สถาบันครอบครัว เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาคนและประเทศชาติให้เจริญมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในเรื่องความเป็นครอบครัวที่เข้มแข็งมีระบบเครือญาติ และสายใยผูกพันมาช้านาน อย่างไรก็ตาม บทบาทของสถาบันครอบครัวเริ่มมีแนวโน้มอ่อนแอลงไม่สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรู้เท่าทันทำให้เกิดความอ่อนแอ และมีผลทำให้เกิดปัญหาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ติดตามามากขึ้น (มัทนา เสดมย์, 2539)

หน้าที่ของคู่สมรสที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

หน้าที่ของคู่สมรส หมายถึง ภาระผูกพันที่สามีและภรรยาต้องปฏิบัติต่อกันตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้ชีวิตคู่ดำเนินไปอย่างถูกต้องและมั่นคง หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งละเลยหน้าที่ อาจส่งผลให้เกิดการฟ้องร้องทางกฎหมาย เช่น ฟ้องหย่าหรือเรียกร้องค่าเลี้ยงดู หน้าที่ของคู่สมรสตามกฎหมาย ดังนี้

1. หน้าที่ในการอยู่กินฉันสามีภรรยาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อ้างอิงกฎหมาย: ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461

- คู่สมรสต้องอาศัยอยู่ร่วมกันและปฏิบัติต่อกันด้วยความรักและความเคารพ

- ต้องให้การช่วยเหลือกันทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

- หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งละเลย ไม่ยอมอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเหตุผลอันควร อาจเป็นเหตุให้ฟ้องหย่าได้

2. หน้าที่ในการซื่อสัตย์และไม่เป็นชู้กับผู้อื่น อ้างอิงกฎหมาย: ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (1)

- คู่สมรสต้องรักษาความซื่อสัตย์และไม่คบชู้กับบุคคลอื่น

- หากฝ่ายหนึ่งมีพฤติกรรมเป็นชู้ อีกฝ่ายสามารถฟ้องหย่าและเรียกร้องค่าทดแทนจากบุคคลที่เป็นชู้ได้

- สามารถใช้หลักฐาน เช่น ข้อความแชท ภาพถ่าย หรือพยานบุคคลในการฟ้องร้อง

3. หน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินร่วมกัน อ้างอิงกฎหมาย: ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476

- คู่สมรสต้องช่วยกันดูแลและจัดการทรัพย์สินสมรสร่วมกัน

- หากต้องการขาย โอน หรือจำนองทรัพย์สิน ต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่าย

- การซื้อทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูง เช่น บ้านหรือที่ดิน ต้องมีการลงชื่อร่วมกัน

4. หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน อ้างอิงกฎหมาย: ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461

- สามีและภรรยามีหน้าที่ต้องเลี้ยงดูและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

- หากฝ่ายหนึ่งไม่สามารถหารายได้ อีกฝ่ายต้องให้การดูแลตามความสามารถ

- หากมีการหย่าร้าง ฝ่ายที่ไม่ได้เป็นผู้ผิดสามารถเรียกร้องค่าเลี้ยงดูได้

5. หน้าที่ในการเลี้ยงดูและอบรมบุตร อ้างอิงกฎหมาย: ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1561

- คู่สมรสต้องร่วมกันเลี้ยงดู อบรม และให้การศึกษาบุตรตามสถานะของครอบครัว

- ไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบในการดูแลบุตรได้

- หากมีการหย่าร้าง ศาลจะพิจารณาว่าฝ่ายใดควรได้รับสิทธิในการปกครองบุตร

6. หน้าที่ในการเคารพซึ่งกันและกัน อ้างอิงกฎหมาย: ไม่มีระบุในมาตราโดยตรง แต่ถือเป็นหลักการพื้นฐานของชีวิตสมรส

- คู่สมรสต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน
- ไม่ควรใช้ความรุนแรงทางร่างกายหรือวาจาต่อคู่สมรส
- การละเมิดสิทธินี้อาจนำไปสู่การฟ้องร้องหรือฟ้องหย่าได้

7. หน้าที่ในการช่วยกันรับผิดชอบภาระหนี้สินของครอบครัว อ้างอิงกฎหมาย: ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1477

- หนี้สินที่เกิดขึ้นระหว่างการสมรสถือเป็นหนี้ร่วมกัน
- หากเป็นหนี้ที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว เช่น ค่าเล่าเรียนบุตร ค่ารักษาพยาบาล สามเษและภรรยาต้องร่วมกันรับผิดชอบ

8. หน้าที่ในการไม่กระทำการที่ทำให้เสียชื่อเสียงของคู่สมรส อ้างอิงกฎหมาย: ไม่มีระบุในมาตราโดยตรง แต่สามารถใช้เป็นเหตุฟ้องหย่าได้

- ไม่ควรประพฤติดัวในลักษณะที่ทำให้คู่สมรสได้รับความอับอาย
- เช่น การโพสต์เรื่องส่วนตัวลงโซเชียลมีเดียโดยไม่ยินยอม หรือการกล่าวร้ายต่อสาธารณะ

9. หน้าที่ในการรักษาสติของอีกฝ่ายเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน อ้างอิงกฎหมาย: ไม่มีระบุในมาตราโดยตรง แต่เป็นหลักจริยธรรมของชีวิตคู่

- หากคู่สมรสป่วยหนัก อีกฝ่ายต้องดูแลและตัดสินใจเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล
- หากเกิดอุบัติเหตุร้ายแรง คู่สมรสมีสิทธิ์ตัดสินใจแทนอีกฝ่ายได้

10. หน้าที่ในการแจ้งข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับสุขภาพและสถานะทางกฎหมาย

- คู่สมรสต้องแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับโรคติดต่อร้ายแรงที่อาจมีผลต่อชีวิตคู่
- หากมีภาระหนี้สิน ควรแจ้งให้อีกฝ่ายทราบเพื่อช่วยกันวางแผนการเงิน

ภาพที่ 2 หน้าที่ของคู่สมรสที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

ที่มา : Kung_nadthanan (2022)

ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและการดูแลชีวิตคู่ กฎหมายครอบครัวหมายถึงกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา และบิดามารดากับบุตร กฎหมายครอบครัวหรือกฎหมายลักษณะครอบครัว เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งคำว่า ครอบครัว ตามกฎหมายนั้น หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา และบิดามารดากับบุตร โดยกฎหมายครอบครัวนั้นได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5

กฎหมายครอบครัวที่ควรทราบ

1. การหมั้น ตามกฎหมายครอบครัวนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ และต้องได้รับความยินยอมจากบิดาและมารดา หรือผู้ปกครอง

การหมั้นตามกฎหมายครอบครัวนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ โดยหากปรากฏว่าการหมั้นนั้นไม่เป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าวย่อมมีผลทำให้การหมั้นตกเป็นโมฆะ หรือถือเสมือนว่าไม่มีการหมั้นกันเลย (มาตรา 1435) นอกจากนี้ หากปรากฏว่าชายหรือหญิงที่ทำการหมั้น ได้กระทำโดยที่ตนมีอายุไม่ถึง 20 ปีบริบูรณ์หรือยังไม่บรรลุนิติภาวะ ซึ่งยังถือว่าเป็นการหมั้นในขณะที่ตนเป็นผู้เยาว์นั้น การหมั้นของผู้เยาว์นั้นต้องได้รับความยินยอมจากบิดาและมารดา บิดาหรือมารดา (กรณีฝ่ายหนึ่งตาย ถูกถอนอำนาจปกครอง หรือไม่อยู่ในสภาพที่จะให้ความยินยอมได้) ผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้ปกครอง โดยหากผู้เยาว์ทำการหมั้นกันเองโดยไม่ได้รับความยินยอม ย่อมส่งผลให้การหมั้นตกเป็นโมฆะและอาจถูกบอกกล่าวได้ (มาตรา 1436)

การหมั้นที่จะสมบูรณ์ตามกฎหมายนั้นต้องปรากฏว่าฝ่ายชายได้ส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นของหมั้นให้แก่หญิงด้วย ส่วนสินสอดนั้นเป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองของหญิง (มาตรา 1437)

มาตรา 1437 หรือ ป.พ.พ. มาตรา 1437 คือ หนึ่งในมาตราของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า การหมั้นจะสมบูรณ์เมื่อฝ่ายชายได้ส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินอันเป็นของหมั้นให้แก่หญิงเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะสมรสกับหญิงนั้นเมื่อหมั้นแล้วให้ของหมั้นตกเป็นสิทธิแก่หญิง สินสอด เป็นทรัพย์สินซึ่งฝ่ายชายให้แก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้ปกครองฝ่ายหญิง แล้วแต่กรณี เพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่หญิงหรือโดยมีพฤติการณ์ซึ่งฝ่ายหญิงต้องรับผิดชอบ ทำให้ชายไม่สมควรหรือไม่อาจสมรสกับหญิงนั้น ฝ่ายชายเรียกสินสอดคืนได้ ถ้าจะต้องคืนของหมั้นหรือสินสอดตามหมวดนี้ ให้นำบทบัญญัติมาตรา 412 ถึงมาตรา 418 แห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยลาภมิควรได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

อย่างไรก็ตาม กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องมีการหมั้นกันก่อนชายและหญิงจึงจะสมรสกันได้ ดังนั้น แม้จะไม่มี การหมั้นชายและหญิงก็ยังสามารถสมรสกันตามกฎหมายได้ หากแต่เมื่อมีการหมั้นแล้วต้องมีการส่งมอบของหมั้นแก่หญิงด้วย แต่ส่วนสินสอดนั้นแม้ไม่มี การส่งมอบต่อกันก็ไม่เป็นผลให้การหมั้นไม่สมบูรณ์

2. เงื่อนไขการสมรส คือ ชายและหญิงต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ และไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไร้ความสามารถ รวมถึงต้องไม่มีคู่สมรสอยู่แล้ว

ชายและหญิงต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ แต่หากมีเหตุสมควรศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้ (มาตรา 1448) ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไร้ความสามารถ (มาตรา 1449) คู่สมรสต้องไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตกัน (มาตรา 1450) คู่สมรสต้องไม่ได้มีฐานะเป็นผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรม (แต่ข้อห้ามนี้ไม่ใช่ข้อห้ามเด็ดขาด หากมีการสมรสโดยฝ่าฝืนข้อนี้คงเป็นผลให้การรับบุตรบุญธรรมเป็นอันยกเลิกไปเท่านั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องไม่มีคู่สมรสอยู่แล้ว (มาตรา 1452)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา สามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา และต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน แต่หากไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้แยกกันอยู่ได้โดยปกติแล้วสามีภริยานั้นต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาและต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน แต่หากสามีภริยาไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้หรือการอยู่ร่วมกันจะทำให้เป็นอันตราย ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็อาจร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้แยกกันอยู่ก็ได้ และหากปรากฏว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกลายเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ อีกฝ่ายต้องเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ฝ่ายนั้นด้วย เว้นแต่ศาลจะตั้งผู้อื่นแทน (มาตรา 1463)

4. การสิ้นสุดการสมรส การสิ้นสุดการสมรสสามารถเกิดจากความตายของคู่สมรส การหย่าตามกฎหมาย หรือการที่ศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส โดยการสิ้นสุดการสมรสนั้นต้องเกิดจาก 3 เหตุดังต่อไปนี้

4.1 ความตายของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4.2 การหย่า โดยต้องจดทะเบียนหย่าตามกฎหมาย

4.3 ศาลพิพากษาให้เพิกถอน เช่น การสมรสอันเป็นโมฆียะเพราะเหตุสำคัญผิดตัวคู่สมรส สมรสโดยถูกกลฉ้อฉล สมรสโดยถูกข่มขู่ เป็นต้น

กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย

ในครอบครัวและการสมรส ภายใต้กรอบอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 16 พบว่าก่อนการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ดังกล่าว กฎหมายส่วนใหญ่กำหนดสิทธิและความรับผิดชอบของผู้หญิงกับผู้ชายเช่นเดียวกัน เช่น

เงื่อนไขการหมั้น การสมรส ความรับผิดชอบในครอบครัว แต่ก็มีความหมายอีกหลายฉบับ ที่ในขณะนั้นยังมีบทบัญญัติที่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ซึ่งประเทศไทยก็ได้มีการปรับปรุงแก้ไขมาโดยตลอด โดยจากการศึกษาพบว่าจนถึงปี พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยขอถอนข้อสงวนข้อที่ 16 ได้มีการแก้ไขกฎหมายจำนวน 7 ฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1445 เรื่องการเรียกค่าทดแทนจากผู้ร่วมประเวณีหรือข่มขืนคู่หมั้น มาตรา 1516 เรื่องเหตุหย่า พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2535 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 เรื่องการข่มขืน พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 พระราชบัญญัติค่านำน่านามหญิง พ.ศ. 2551

อย่างไรก็ตาม กฎหมายหลายฉบับยังคงมีการเลือกปฏิบัติ เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1453 เรื่องการสมรสใหม่ พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 เรื่องการขอสัญชาติของสามีชาวต่างชาติ และกฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้ง ซึ่งกฎหมายที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขเหล่านี้ มีประเด็นที่คนในสังคมยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันการเลือกปฏิบัติส่วนใหญ่พบว่ามีลักษณะของการยกเว้นให้กับผู้ชายและเคร่งครัดกับผู้หญิงโดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของผู้หญิงขณะเดียวกัน สังคมก็ยังผูกพันผู้หญิงไว้กับบริบทในบ้านทำให้กฎหมายบางฉบับ เช่น คำนำน่านามเดิมระบุให้เห็นว่าผู้หญิงนั้นสมรสแล้วหรือยัง ซึ่งสถานภาพนั้นถูกนำมาขยายในเรื่องโอกาสในการทำงาน เนื่องจากสถานประกอบการและโรงงานมีแนวโน้มจะเลือกผู้หญิงโสดเข้าทำงานมากกว่าคนที่สมรสแล้ว เพราะทราบดีว่าผู้หญิงที่มีครอบครัวจะไม่สามารถใช้เวลาทุ่มเทให้กับงานได้มากเท่าคนโสดเนื่องจากมีภาระงานบ้าน

การมีกฎหมายรับรองสิทธิความเสมอภาคระหว่างหญิงชายถือเป็นเส้นแบ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของรัฐบาลที่ดำเนินการตามอนุสัญญาฯ แต่ในทางปฏิบัติการที่สังคมจะมีความเสมอภาคระหว่างเพศได้อย่างแท้จริงยังมีสิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องอีก ได้แก่ การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง การปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย รวมทั้งรัฐต้องสร้างพื้นฐานความเข้าใจเรื่องการเคารพสิทธิของประชาชนและปรับแก้เจตคติที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายความเสมอภาคระหว่างหญิงชายตามอนุสัญญาฯ

ข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส ได้แก่

1. ควรมีการศึกษา สืบจากกฎหมายลำดับรอง ซึ่งออกเป็นกฎ ระเบียบปฏิบัติ ซึ่งกระจายอยู่ในหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เพื่อไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

2. ควรส่งเสริมให้สตรีได้มีโอกาสทำหน้าที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งมีการส่งเสริมความเข้าใจในมิติหญิงชายให้แก่บุคลากรทั้งหญิงและชายในกระบวนการยุติธรรม

3. หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ยังคงมีภารกิจที่จะต้องเป็นผู้ประสานงานหลักในการผลักดันการแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี

4. สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ควรรื้อรรมกับหน่วยงานด้านกฎหมาย ทนาย หน่วยงานปฏิบัติ และสถาบันทางวิชาการ ทำการศึกษาวิจัยปัญหาผลกระทบและนำเสนอทางออกในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีที่ยังคงค้างอยู่และที่อาจพบภายหลัง

5. สำหรับกฎหมายที่ยังค้างอยู่ 3 เรื่องนั้น ประเด็นการขอสัญชาติของสามีต่างต่างตัวจำเป็นต้องมีการศึกษาในส่วนที่เป็นความห่วงใยของฝ่ายความมั่นคง พร้อมกับประเด็นสิทธิมนุษยชนและการส่งเสริมสัมพันธภาพในครอบครัว ส่วนกฎหมายการสมรสใหม่ของสตรีเป็นประเด็นทางการแพทย์เกี่ยวกับการพิสูจน์ความเป็นบิดาของบุตร และในส่วนกฎหมายทำแท้ง เนื่องจากมีประเด็นเกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนา จึงควรทำการศึกษาทั้งในส่วนทางการแพทย์และเสนอทางออกตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคม

6. กฎหมายที่ได้รับการแก้ไขแล้วควรได้รับการเผยแพร่ ทำความเข้าใจไปสู่ประชาชนเพื่อให้ทราบข้อกฎหมาย เข้าใจความเป็นมาของกฎหมาย เหตุผล ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ตามสิทธิดังกล่าว

7. สนับสนุนผลักดันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้จัดเก็บข้อมูลจำแนกเพศ เพื่อใช้ใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และสนับสนุนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายรวมทั้งเป็นการติดตามผลการบังคับใช้กฎหมาย

8. ควรมีกลไกในรูปคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามอนุสัญญาฯ ซึ่งมีองค์ประกอบคือ ผู้แทนหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และนักวิชาการ ร่วมในการติดตาม ส่งเสริมเร่งรัดการดำเนินการตามอนุสัญญาฯ รวมทั้งการจัดทำรายงาน

9. การปรับฐานคิดในเรื่องนิติหญิงชายจะต้อนรันต้นเรียนรู้ตั้งแต่เด็ก สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวต้องร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการในการปรับหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชน การเคารพสิทธิของคนต่างเพศ ต่างศาสนาต่างเชื้อชาติ และขจัดอคติที่สังคมเคยหล่อหลอมบทบาทหญิงชายซึ่งจะทำให้สังคมในอนาคตมีผู้หญิงและผู้ชายที่เติบโตมาด้วยความเข้าใจ ทั้งในบริบทครอบครัว ชุมชน และสังคม และร่วมมือสนับสนุนกันและกันในการพัฒนาประเทศต่อไป (พรสม เปาปรางค์มณฑ, 2556)

และประกอบด้วยสถาบันครอบครัว หมายถึง สถาบันสังคมที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการสมรส การอบรมเลี้ยงดูบุตรและแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องทางสังคม เป็นสถาบันพื้นฐานที่มีความสำคัญที่สุดของสังคม

สรุป

การแต่งงานเป็นพันธะทางกฎหมายที่ให้ทั้ง สิทธิและหน้าที่ของคู่สมรส ซึ่งกำหนดไว้ใน กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับการแต่งงาน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย คู่สมรสมีสิทธิในการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับทรัพย์สิน, การดำรงชีวิตคู่ และภาระหน้าที่ทางกฎหมาย เช่น การดูแลบุตรและการรับผิดชอบหนี้สิน เพื่อป้องกันปัญหาทางกฎหมายและความขัดแย้งในอนาคต คู่สมรสควรทำความเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองให้ถ่องแท้

สิทธิของคู่สมรสและหน้าที่ของคู่สมรส เป็นเรื่องที่ควรศึกษาให้ละเอียดก่อนการแต่งงาน เพื่อป้องกันปัญหาทางกฎหมายในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ทรัพย์สิน การเลี้ยงดูบุตร การรับมรดก หรือการหย่าร้าง การทำความเข้าใจเรื่องเหล่านี้จะช่วยให้ชีวิตคู่ดำเนินไปอย่างมั่นคงและปราศจากปัญหาทางกฎหมาย (ณัฐดา อยู่ศิริ และคณะ, 2557)

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐดา อยู่ศิริ และคณะ. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยตนเอง ความเหงา และการทำหน้าที่ของครอบครัวต่อพฤติกรรม การเสพติดอินเทอร์เน็ต*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะนุช โปตะวณิช. (2528). *สัญญากับการสมรส* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรสม เปาปราโมทย์. (2556). *ความเสมอภาคในครอบครัวและการสมรส : กฎหมายไทย ภายใต้กรอบสากล*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ
- พระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567. (2567, 24 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 141 ตอนที่ 58 ก. หน้า 1.
- มัทนา เขตมี. (2539). *วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักหญิง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2568). *จะแต่งงานต้องรู้ เลิกเจ้าชู้ด้วยนะ*. สืบค้น 2 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/whOfR>
- Kung_nadthanan. (2022). *Rights and duties of spouses under civil law*. Retrieved January 2, 2025, from <https://shorturl.asia/F5JAz>